

заохочувати молодь бути соціально активною та брати участь у волонтерській діяльності; формувати ставлення до волонтерів та такої діяльності зі сторони організаторів та держави не як до безоплатної праці та безплатних робітників, а як до важливого ресурсу, який потрібно берегти, розвивати та підтримувати доступними наявними способами; розвивати та підтримувати різні форми волонтерства як оффлайн так і онлайн; готувати та залучати дітей та молодь до волонтерської діяльності з раннього віку; надавати можливості для волонтерства у різні вікові періоди та протягом всього життя.

Подальшого дослідження та ґрунтовного аналізу потребує питання можливостей залучення до волонтерської інших категорій осіб окрім дітей та молоді, а також використання всіх можливостей онлайн-волонтерства, а також його популяризації для забезпечення соціальної безпеки держави.

Ключові слова: волонтер, волонтерська діяльність, держава, молодь, соціальна безпека.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні державі існують та розвиваються у глобалізованому та швидкозмінному середовищі, яке спонукає до переосмислення ролі, функцій, можливостей та обов'язків держави щодо її громадян. У світі з'являються багато викликів, які випробовують здатність держави ефективно та швидко на них реагувати і вирішувати. У двадцять першому столітті серед багатьох факторів невизначеності для України можна виділити найбільш на даний момент серйозні: епідемія Covid-19, війна на Сході країни, наслідки стихійних лих, стрімкий розвиток соціальних медіа та поширення недостовірної інформації, економічні та соціальні проблеми тощо.

Соціальна безпека держави, а саме соціальна безпека людей, є ключовим фактором її стабільності та подальшого розвитку. Проте обмежені ресурси, наявні державні структури та організації не завжди можуть повністю забезпечити та підтримати бажаний рівень соціальної безпеки у державі. Саме тому пошук та використання

нових підходів до забезпечення соціальної безпеки, є важливим завданням державної політики.

Волонтерство може бути важливою складовою соціальної безпеки держави в умовах сьогоденних викликів, а молодь – найактивнішою категорією у процесі волонтерської діяльності. Адже молодь є однією із найбільш соціально активних та мобільних груп населення, яка бере участь у волонтерській діяльності, спрямованій на реалізацію важливих соціальних ініціатив та забезпечення соціальної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі дослідженню питання волонтерства та волонтерської діяльності приділяється значна увага як вітчизняними так і закордонними дослідниками, серед них Т. Лях, Н. Ларіонова, В. Кратінова, З. Бондаренко, І. Зверева, О. Проценко, Н. Єсіна, І. Чайка, Ф. Лібераторе, Д. Крагт, Д. Холтроп, С. Овергаард та ін. Питання волонтерського руху через призму міжнародного досвіду розглядалися І. Козубовською, М. Гореловим, К. Павлюк та ін.

У наукових працях, присвячених волонтерській діяльності, актуалізуються такі аспекти, як правові щодо функціонування волонтерської діяльності (В. Сірко, Ю. Кривенко, В. Томіна, А. Пашаєв), становлення та розвиток волонтерського руху в Україні (А. Троцько, О. Паславська, І. Юрченко), мотиваційні аспекти волонтерства (К. Беспалова, Н. Вайнілович), волонтерство як чинник соціально-педагогічного впливу на становлення особистості (А. Капська, Т. Ткачук, Ю. Берчук, Д. Грей, С. Стівенсон), потенціал волонтерської діяльності щодо допомоги під час сучасних викликів суспільства (Covid-19, міграційна криза) досліджувалися М. Козачук, О. Проценко, О. Байдарова, О. Черненко, Х. Карлсен, С. Трайнвейн та ін. Водночас більш детального висвітлення потребує питання ролі волонтерської діяльності у забезпеченні соціальної безпеки в Україні в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є висвітлення результатів дослідження потенціалу волонтерської діяльності молоді як однієї зі складових забезпечення соціальної безпеки в Україні.

Зокрема доцільними виходячи з мети є наступні завдання:

- проаналізувати сучасний стан та перспективи розвитку волонтерської діяльності в Україні;
- проаналізувати наявний досвід використання волонтерської діяльності для забезпечення соціальної безпеки України;
- розробити рекомендації щодо можливостей волонтерства щодо забезпечення соціальної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні волонтерська діяльність є важливою частиною громадянської активності. Вона регламентується Законами України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001), «Про соціальні послуги» (2003) та «Про волонтерську діяльність» (2011). У Статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» зазначається, що «волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги», а «волонтерська допомога – це роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами» [4]. Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості [4].

Залученість населення до волонтерської діяльності в Україні суттєво змінювалось за останні 10 років. Результати дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології, засвідчують, що в Україні волонтерською діяльністю протягом 2019 року займалися 9 % громадян. Для порівняння у 2012 році – 10 %, 2018 р. – 18 %, 2017 р. – 12 %, 2016 р. – 14 %, 2015 р. – 13 % (табл. 1).

Таблиця 1

Залученість населення до волонтерської діяльності в Україні

Рік	2012	2015	2016	2017	2018
Відсоток	10%	13%	14%	12%	18%

Щодо регіональної статистики, то найменш активним був Південний регіон – 4 %, в інших регіонах: у Центральному і Східному – 9 %, а у Західному регіоні – 14 % опитаних займались волонтерською діяльністю.

З наведених даних можна зробити висновок, що залученість населення України у волонтерській діяльності спадає. Причин може бути декілька. По-перше, фізичне та емоційне вигорання людей, які брали активну участь як волонтери під час Революції гідності та війни на Сході. По-друге, зменшення уваги та підтримки зі сторони держави на реалізацію волонтерських ініціатив. По-третє, поява псевдоволонтерів-шахраїв, які привласнюють зібрані кошти та інші ресурси і таким чином підривають довіру населення до волонтерської діяльності. По-четверте, загальне зменшення популярності волонтерства серед населення країни.

Зазначені причини, також можливо впливали і на кількість людей, які надавали благодійну або матеріальну допомогу людям або громадським організаціям у 2019 році – 25 %. Це значно менше ніж у 2018 році – 38,5 %, 2017 р. – 41 %, 2016 р. – 42 % та 2015 р. – 47 %, а у 2012 році – 29 % (табл. 2).

Таблиця 2

Надання благодійної / матеріальної допомоги людям або громадським організаціям

Рік	2012	2015	2016	2017	2018
Відсоток	29%	47%	42%	41%	38,5%

Серед них найбільше осіб, хто надавав благодійну допомогу було у Західному регіоні - 44,5 %, найменше – у Південному – 6 %, у Центральному та Східному – 24 % населення. Не зважаючи на обізнаність українців щодо можливостей такої діяльності показники громадянської активності досить не високі. Наприклад, 74,6 % населення знають, що можуть брати участь у мирних зібраннях з конкретних питань; 70,6 % знають про будинковий, вуличний чи квартальний комітет та про можливість участі у їх роботі, 59,1 % знають про ініціювання та підписання електронних петицій до ор-

ганів місцевої та державної влади [2].

Проте, показники реальної участі людей у громадській діяльності значно менші. Так, згідно дослідження «близько 6,8 % респондентів вказали, що долучалися до мирних зібрань чи акцій, тоді як 8 % взяли участь у створенні чи роботі будинкового, вуличного або квартального комітету. Ще 8,1 % повідомляли про інфраструктурні питання особисто, телефоном або онлайн». Не зважаючи на те, що українці охоче беруть участь у житті своїх громад – про це повідомила третина (33 %) опитаних. 7.4 % респондентів регулярно відвідують збори та інші публічні заходи свого будинку, вулиці чи району. Водночас дві третини зазначили, що не мають ні часу (33,3 %), ні зацікавлення (31,7 %) брати участь у таких активностях [2].

Останні данні Міжнародної організації праці та Центру досліджень громадянського суспільства Джона Гопкінса свідчать, що станом на 2021 рік в Україні кількість людей, які брали участь у волонтерській діяльності досить невелика (табл. 3) [21].

Таблиця 3

Класифікація типів волонтерської діяльності залежно від статі

№	Тип волонтерської діяльності/ Стать	Рік	Відсотки %
1	Безпосередня волонтерська діяльність	2021	6,4
	Чоловіки		6,1
	Жінки		6,7
2	Волонтерська діяльність в організаціях	2021	0,7
	Чоловіки		0,5
	Жінки		0,9
3	Волонтерська діяльність (разом)	2021	7,1
	Чоловіки		6,5
	Жінки		7,6

Дослідження волонтерської діяльності молоді «Молодь України» (2015) показало, що 36 % молоді займалися волонтерською діяльністю будь-коли в житті, а 22 % займалися волонтерством протягом останніх 12 місяців. У 2015 році у країнах Європейського Союзу приблизно така сама кількість молоді брала участь у волонтерських ініціативах за останній рік (25 %), так само, як і у США (22 % молоді віком від 16 до 34 років).

Серед тих, хто займався коли-небудь волонтерською діяльністю в Україні, у дослідженні виокремлюють такі категорії заходів та ініціатив: збір коштів для учасників АТО (46 %), прибиранні та упорядкуванні території (41 %), допомога нужденним, сиротам та людям з інвалідністю (33 %). Серед мотиваційних причин для волонтерської діяльності у молоді можна виділити бажання допомогти конкретним людям (53 %) та прагнення принести користь суспільству (43 %). Також важливо зазначити і регіональні відмінності в участі у волонтерській діяльності в Україні. Дослідження Фонду Фрідріха Еберта показують, найменш активна молодь проживає у південній частині країни – 90 % людей віком від 14 до 29 років не мали ніякого досвіду волонтерської діяльності [11; 12].

У світі серед людей, залучених до волонтерської діяльності, переважну більшість складають жінки – 59 %. Також слід зазначити, що активну участь у волонтерській діяльності беруть не тільки молоді люди. Це обумовлено історичними, економічними та соціальними факторами в різних країнах. В Україні найбільш активна категорія населення – це молодь 15-25 років, проте в деяких країнах Європейського союзу, наприклад, в Австрії, це люди 50-69 років [13].

В Україні згідно результатів дослідження Міжнародної організації праці та Центру досліджень громадянського суспільства Джона Гопкінса вікова група 25-60 років є найбільш активною у сфері волонтерства в 2021 році в Україні (табл. 4) [21].

На важливій ролі молоді наголошують багато дослідників, наприклад, Ю. Палагнюк, О. Файчук, Т. Костєва зазначають, що «саме молоді належить ухвалювати стратегічне рішення на дальших етапах розвитку держави й суспільства, будувати та розвивати громадянське суспільство, демократичний політичний

устрой. Більше того, саме молодь є джерелом удосконалення всіх сфер суспільного життя, ініціатором реформ і забезпечує соціальну мобільність суспільства» [8]. С. Сургова зазначає, що «молодіжна участь – це надання можливості молодим людям впливати на питання, які стосуються їхнього життя, через участь у прийнятті рішень або через особисту діяльність» [9].

Таблиця 4.

Класифікація типів волонтерської діяльності залежно від віку

№	Тип волонтерської діяльності / Вік	Рік	Відсотки %
1	Безпосередня волонтерська діяльність	2021	6,4
	15-24		3,5
	25-64		7,7
	65+		3,7
2	Волонтерська діяльність в організаціях	2021	0,7
	15-24		0,5
	25-64		0,8
	65+		0,5
3	Волонтерська діяльність (разом)	2021	7,1
	15-24		4
	25-64		8,5
	65+		4,2

Волонтерська діяльність молоді може бути важливо складовою із забезпечення соціальної безпеки в країні. На наш погляд, О. Сидорчук пропонує найбільш повне інтегроване поняття соціальної безпеки, яке визначається як «стан і можливості захищеності соціальних інтересів людини, суспільства, держави від

впливу зовнішніх та внутрішніх загроз соціальної та національній безпеці; гарантії правового та інституціонального захисту інтересів суб'єктів соціальних відносин (людини, соціуму та держави) від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, що забезпечуються за рахунок попередження соціальних ризиків (загроз, небезпек) та пом'якшення їх наслідків» [10]. Поняття соціальної безпеки держави нерозривно пов'язано із поняттям «соціальна безпека людини», адже ціллю існування держави є захист інтересів її громадян. Так соціальна спрямованість України закріплена у багатьох статтях Конституції України, зокрема у Статті 1 зазначається, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава», у Статті 3 – «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [6].

О. Сидорчук розглядає «соціальну безпеку людини як певний рівень забезпеченості її основних потреб, стан захищеності життєво важливих прав, свобод і соціальних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз, який забезпечується через створення безпекового середовища (відповідних умов) як самою людиною, так і державою, суспільством» [10].

Волонтерська діяльність може виступати засобом забезпечення соціальної безпеки країни. Вона може бути реалізована фізично або в онлайн середовищі, в залежності від потреб ситуації та можливості самих волонтерів.

Так, важливою є роль волонтерів під час ліквідації наслідків стихійних лих, надзвичайних ситуацій. Надзвичайні ситуації стають випробовуванням для всього суспільства, проте найбільше вони впливають на ті верстви населення, які є найменш захищеними. Непередбачуваність надзвичайних ситуацій та їх наслідків вимагає від населення та організацій швидкої реакції, узгодженості дій та великої кількості ресурсів як матеріальних, так і людських. Зазвичай, представники спеціальних рятувальних підрозділів та державних

структур не є серед перших, хто опиняється на місці пригод. Звичайні громадяни стають першими свідками надзвичайних ситуацій і першими волонтерами, які надають допомогу потерпілим та беруть участь у ліквідації наслідків.

Серед факторів, які впливають на волонтерство під час надзвичайних ситуацій вчені виділяють: фізичну близькість особи до місця інциденту, широке інформування у засобах масової інформації або соціальних мережах про інцидент або, навпаки, брак інформації, розвинуте почуття громадянського обов'язку, персональну ідентифікацію із постраждалими, тощо.

Вчені К. Фрітц та Дж. Мет'юсон акцентують увагу на феномені «конвергенції» - процесі, що включає неформальне переміщення людей, повідомлень і обладнання до постраждалих від стихійного лиха районів. Вчені розрізняють п'ять категорій людей, які сходяться до місця інциденту: ті, які повертаються додому після евакуації (returnees), стурбовані (особи, які з'являються, щоб отримати інформацію про близьких людей) (the anxious), помічники (helpers), допитливі (curious) та експлуататори (особи, які з'являються, щоб отримати певну користь) (exploiters). Дж. Кендра і Т. Ватчендорф також виокремлюють категорію прихильників (особи, які висловлюють подяку ліквідаторам наслідків надзвичайної ситуації) (supporters) та скорботних (mourners) [23].

Роль волонтерів у подоланні наслідків катастроф та стихійних лих є визначальною. Волонтери можуть вирішувати проблеми, які не можуть вирішити представники державних служб та інших організацій. Це пов'язано із низкою причин. По-перше, волонтери можуть дістатись до необхідного місця раніше за представників офіційних або державних організацій.

По-друге, волонтери здатні до прийняття нових рішень та творчого мислення, яке не обмежене формальними вимогами організацій. Це є важливою умовою для волонтерів, які допомагають у надзвичайних ситуаціях, адже не всі наслідки ситуацій можна передбачити. Іноді вже розроблені плани дій можуть не працювати внаслідок відсутності звичних каналів зв'язку або фізичної руйнації організацій, які повинні надавати допомогу. Тому, як зазначає Дж.

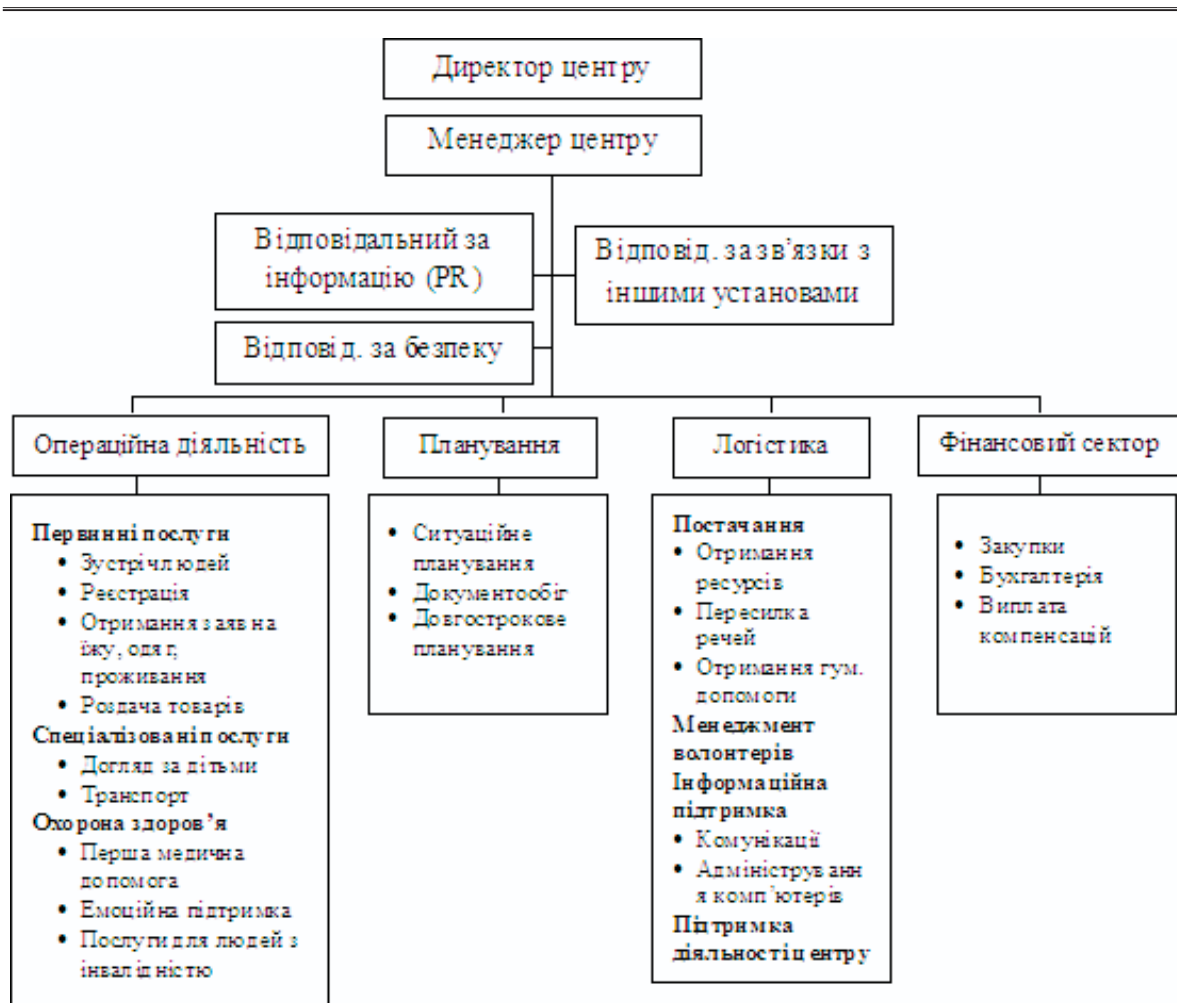
Демуш, здатність до творчого мислення допомагає застосовувати нові стратегії вирішення проблем [15].

По-третє, у волонтерів, які знаходяться на місці катастрофи, є реальне бачення її масштабів та, пов'язаними із нею, потреб людей. За таких умов вони можуть оперативніше та повніше надавати допомогу, яка потрібна. У той самий час діяльність державних або інших офіційних служб може бути обмежена певними правилами, ресурсами або обрані стратегії допомоги можуть бути недієвими у певних громадах.

Волонтери можуть бути залучені у спеціальних центрах з надання допомоги. Організаційна схема такого волонтерського центру надання соціальних послуг у надзвичайних ситуаціях може виглядати як на Мал. 1. [18]. Волонтери можуть бути на всіх посадах у таких центрах та виконували різні обов'язки.

Дослідники Р. Сталлінгс і Е. Кварантеллі зазначають, що волонтери беруть участь в операціях з оцінки завданої шкоди, наданні певної допомоги або здійсненні певних операцій та координації під час надзвичайних ситуацій. Зазвичай, операції є нескладними та неризикованими, зокрема, постачання продуктів харчування або розчищення території. Проте вчені зазначають, що волонтери можуть брати участь у значно складніших процесах та створенні складних структур, які допомагають у подоланні наслідків надзвичайних ситуацій. Прикладами таких операцій є створення та підтримка функціонування кризових центрів, надання психологічної допомоги, тощо. Брати участь у волонтерській діяльності можуть як окремі особи, так і організації, які можуть надавати у користування техніку або інші засоби, необхідні для подолання наслідків надзвичайної ситуації [23].

Створені за таких умов волонтерські групи часто керуються спільними цілями та цінностями. Вчені Л. Фернандез, Дж Барбера та Дж. ван Дорп акцентують увагу на тому, що участь волонтерів у подоланні наслідків природних і техногенних катастроф буде різною та буде залежати від ситуації. Зокрема у подоланні наслідків техногенних катастроф може брати участь менша кількість людей, адже такі ситуації здебільшого спричинені самими людьми і є винувати [15].

Рис. 1. Організаційна схема волонтерського центру надання соціальних послуг у надзвичайних ситуаціях

Джерело: [18].

Під час катастроф волонтери можуть брати участь у подоланні їх наслідків не тільки фізично, але і дистанційно. Зокрема, сьогодні є дуже поширеним онлайн-волонтерство. Онлайн волонтерство – це волонтерство у мережі Інтернет, яке полягає у добровільному виконанні особами суспільно важливих завдань без фінансової винагороди [5; 7; 14].

Проте вчені Л. Фернандес, Дж. Барбера та Дж. ван Дорп зазначають, що участь волонтерів у наданні допомоги у надзвичайних ситуаціях може мати негативні наслідки для самих волонтерів та заважати діям інших організацій під час подолання наслідків ситуації. Це пояснюється тим, що волонтери можуть діяти

розрізнено, наражати себе на невиправдану небезпеку, потребувати спеціального навчання, яке задіяні організації не можуть надати із-за обмежених ресурсів, тощо. Іноді організації не можуть ефективно керувати та використовувати потенціал «спонтанних волонтерів» у кризових ситуаціях, що також призводить до неузгодженості дій та роздратованості людей [15].

Науковці зазначають про важливість такого явища як «онлайн волонтерство» під час надзвичайних ситуацій. Діяльність волонтерів може різнитися: від зібрання фінансової допомоги онлайн, координації роботи інших волонтерів та рятувальників до виконання більш масштабних завдань. Так, наприклад, під час катастрофи літака Малайзійських авіаліній МН370 у березні 2014 року близько 2.3 мільйонів людей взяли участь у перегляді більше ніж 24.000 км² супутникових зображень місцевості для пошуку потерпілих [23].

Іншим прикладом успішної діяльності онлайн-волонтерів стала діяльність студентів під час землетрусу у Республіці Гаїті. Дослідник М. Мейер повідомляє про студентів університету Тафтс (США), які майже одразу після отримання повідомлення про землетрус у Республіці Гаїті (2010) створили електронну «кризову мапу», де у реальному часі зазначали потреби населення, а також наслідки зруйнувань.

Через декілька днів була створена загальнодоступна електронна платформа, куди Гаїтяни могли надсилати sms-повідомлення із списком своїх потреб та локацією. Для перекладу повідомлень на різні мови були залучені представники діаспори республіки. Зібрана інформація передавалась до рятувальних служб та інших організацій, які надавали допомогу [17].

У процесі ліквідації наслідків катастроф беруть участь різні категорії населення, включаючи і постраждалих. Участь постраждалих у волонтерській діяльності має позитивні сторони, зокрема зменшує стрес, забезпечує процес емоційного відновлення та надихає їх на подальші дії. Червоний хрест заохочує таку практику. Водночас К. Фрітц та Дж. Мет'юсон вказують на те, що ті, хто вижив, після стихійного лиха є більш пасивними та схильними до

співпраці, а також «підлягають соціальному контролю» зі сторони аварійно-рятувальних служб, аніж ті, хто приходять «із зовні» [23].

Таким чином, волонтери можуть бути важливим ресурсом під час подолання наслідків надзвичайних ситуацій за умови їх скоординованого та ефективного використання.

Багато дослідників наголошують на цінності волонтерів для організацій. Наприклад, англійські дослідники А. Періш, Д. Хіс та М. Хассан вважають, що волонтери цінні для організацій, які надають соціальні послуги, тому що:

- вони можуть доповнювати надання тих послуги, які вже надаються;
- вони можуть взяти на себе частину навантаження соціальних працівників, щоб останні могли зосередитися на їх статутних обов'язках та наданні допомоги під час кризових ситуацій;
- вони можуть додати цінності профілактичним послугам;
- вони мають гнучкий розклад та можуть часто працювати у різний час;
- користувачі послуг цінують той факт, що волонтери не отримують заплати, але мають іншу мотивацію, яка не стосується грошей;
- користувачі послуг не завжди сприймають волонтерів в тому ж контексті, що і постійних працівників по відношенню до влади і контролю над своїм життям;
- волонтери можуть налагоджувати зв'язки із громадою, в якій надаються соціальні послуги;
- волонтери приносять свіжі та креативні ідеї, знання та досвід до сфери надання соціальних послуг;
- волонтери є різноманітними [20].

В Україні є невелика кількість проектів та організацій, яка залучає волонтерів на постійній основі, проводить з ними просвітницькі заходи та сприяє їх саморозвитку. Серед таких проектів є проект «Будуємо Україну Разом» (БУР). Він має необхідні елементи як для вирішення проблем у громаді, на які такі проекти спрямовані, так і на зміну сприйняття волонтерства та певну зміну свідомості волонтерів. Більше того, особливістю БУРу є те, що його

ініціативи реалізуються у невеликих містах або селах із залученням молоді із різних регіонів України [1].

У БУР є волонтерські табори, які тривають 1-2 тижні. Також є невеликі заходи, наприклад, БУРчик, тривалістю 1- дні, що є «волонтерськими акціями при БУР осередках, що залучає місцеву молодь до волонтерства та активної участі в житті свого міста, формує нові соціальні зв'язки.

Також є БУР-ЛАБ (БУР Лабораторія)– навчальна програма з проектного менеджменту тривалістю 3 місяці у сфері громадської діяльності та підприємництва для волонтерів БУР; БУР менторство – програма емоційного і професійного розвитку для волонтерів БУР. Програма тривалістю 6 місяців покликана поєднати інтереси двох груп волонтерів і друзів БУР спільноти – тих, які вже готові ділитися цінним життєвим та професійним досвідом і знаннями, і тих, які такий досвід і знання прагнуть отримати; БУР амбасадори – спільнота волонтерів БУР, яка поширює ідеї та цінності БУРу серед молоді та залучає їх до волонтерства. Амбасадори є трансляторами ідей програми БУР через презентації та інші інструменти для тих, хто ще не мав нагоди познайомитися з БУРОм [1].

Зазначений проект має декілька важливих елементів, які можуть бути масштабовані та реалізовані в інших волонтерських ініціативах та проектах, як на рівні громади так і на рівні держави.

По-перше, це допомога тим хто потребує допомоги. Саме надання безкоштовної допомоги іншим одразу апелює до ціннісної сторони особистості та таких цінностей як емпатія, повага, розуміння, толерантність тощо. Така діяльність не пов'язана з політичними, релігійними, етнічними або іншими питаннями і тому є найбільш нейтральна з точки зору ставлення, що допомагає учасникам таких заходів об'єднатися на основі спільної ідей та роботи. Більше того, як зазначає Іван Новіков, «цінності проекту визначаються не через заперечення чужих цінностей, а через створення та пошук власних» [1]. По-друге, це є особливо актуально з огляду на те, що молодь у таких таборах (проектах) збирається з різних регіонів України та може мати різні погляди на життя. Саме спільна діяльність мультирегіональних учасників сприятиме

формуванню нових комунікаційних зв'язків та розвінчанню стереотипів про різні регіони та їх «типові» риси.

Слід зазначити, що також відбувається розширення культурно-історичних та краєзнавчих знань учасників, адже вони потрапляють не до великих міст, а у невеликі міста і села, де мають змогу побачити та дізнатись їх історію, звичаї, традиції та культурні особливості. Також учасники знайомляться із повсякденним життям мешканців та шукають способи вирішення їх проблем. Це допомагає об'єднати учасників, створити відчуття спільної ідентичності та отримати знання, що будь-які проблеми можуть бути вирішені за умови правильного підходу. Згідно інформації представленої БУР, за період 2014-2020 роки у проектах взяли участь 4179 волонтерів [1].

У цьому контексті варто згадати сучасні реалії в Україні. Так, 60 % молодих людей, які займалися волонтерською діяльністю або хотіли би до неї долучитися ніколи не працювали з молоддю з інших регіонів, рідко працювали – 23 % опитаних та часто лише 6 % молодих людей. Також цікавим є той факт, що лише «18 % з числа тих, хто займається волонтерською діяльністю чи долучився б до неї, хотіли б спробувати себе у волонтерській діяльності в регіоні, відмінному від того, де вони нині проживають» [7]. Особливо такі обміни та міжрегіональні заходи були б актуальними для проведення у Південній Україні, адже як свідчать результати дослідження Фонду Фрідріха Еберта, 90 % молодих людей віком від 14 до 29 років з південної частини України взагалі не мали досвіду волонтерської роботи [7]. Участь у такому або подібних обмінах сприяє розвіянню стереотипів про людей з різних регіонів, також відбувається обмін позитивним досвідом між молодими людьми щодо громадської активності.

Ініціатива Кабінету Міністрів України зі створення програми «Зшивання країни – проекту мобільності молоді» може бути ефективним кроком у напрямку як сприянню внутрішнім молодіжним обмінам, так і формуванню громадянської активності, адже учасники повинні реалізувати проект після повернення додому. Проте однієї такої програми недостатньо, і тому повинно відбуватися сприяння реалізації волонтерських обмінів іншими установами та організаціями [3].

Дослідження показують, що у заходах, які були пов'язані із «політичною участю» волонтери виконували свою необхідну роботу без обговорення саме політичних тем або не вникаючи у сутність процесів. Натомість їх керівництво або менеджери обговорювали зазначені питання. Це свідчить що участь волонтерів у заходах без їх аналізу, рефлексії або обговорення з іншими волонтерами може не сприяти зміні ставленню волонтерів до тем, які були підняті у заходах або взагалі більш глибокому розумінню цих тем.

Натомість перетворити волонтерську діяльність під час заходів на просвітницьку діяльність можна за допомогою, по-перше, забезпечення проведення групової рефлексії/саморефлексії (наприклад, персональні щоденники участі, відеоблоги тощо) та дискусійних груп організаторів з волонтерами, під час яких учасники матимуть змогу регулярно обмінюватися поглядами та критично аналізувати процеси, в яких вони беруть участь. Слід зазначити, якщо ціллю залучення волонтерів є зміна їх ставлення до певної інформації або подій, тоді волонтерська діяльність повинна бути одним з компонентів системної програми із здобуття навичок та формування певного ставлення. Особливої уваги заслуговують питання участі маргіналізованих груп молоді та молоді із груп ризику у волонтерській діяльності, наприклад, молоді з малозабезпечених сімей, із інвалідністю, із етнічних меншин тощо. Участь молоді із зазначених категорій у волонтерській діяльності може сприятиме їх участі у громадському житті та формуванню активної громадянської позиції. Проте у той самий час іноді повинні бути створені спеціальні умови та програми для їх участі. Адже деякі європейські дослідження свідчать, що фінансово малозабезпечена та фінансово забезпечена молодь може по різному сприймати однакову волонтерську діяльність. Дослідження стосувалось волонтерства з фінансовою компенсацією витрат з ним пов'язаних, наприклад, проїзду, проживання, харчування. Малозабезпечена молодь сприймала таке волонтерство як можливість заробити, тобто як низькооплачувану роботу. Із-за цього отриманий досвід під час волонтерства вони сприймають досить негативно. Молодь, яка була фінансово забезпечена сприймала волонтерство позитивно,

як можливість допомогти та щось змінити у суспільстві та бути корисним [16; 19].

Волонтери можуть допомогти забезпечувати соціальну безпеку України за умови створення загального «клімату участі» у країні та сприянню діяльності волонтерських та благодійних організацій. Наприклад, підтримка діяльності організацій завдяки фінансуванню від частки податків фізичних та юридичних осіб. Запровадження такого фінансування забезпечувало б сталість діяльності організації та дозволяло б розвивати нові проекти. За таких умов необхідно, щоб фізичні та юридичні організації самі могли визначити організацію, якій вони б хотіли допомагати у такий спосіб. Також було б доцільно розвивати культуру корпоративного волонтерства. Особливої уваги заслуговує розвиток різних форм електронного волонтерства в Україні.

Серед міжнародних проектів для електронного волонтерства, які можна взяти до уваги наступні:

- «Career Village» – це інтернет-платформа, де учні та студенти задають питання, пов'язані із кар'єрою, професіоналам, які працюють або працювали у певній галузі.
- Схожою програмою є «StudentMentor.org», яка допомагає студентам університетів знаходити та співпрацювати з наставниками з різних галузей та професій для досягнення своїх академічних та кар'єрних цілей.
- «Empower Work» - це некомерційна організація, яка має на меті змінити спосіб підтримки людей на роботі. Організація надає конфіденційну підтримку в складних робочих ситуаціях за допомогою SMS або веб-чату. Вона залучає волонтерів-однолітків для надання підтримку тим, хто стикається з найважчими проблемами на роботі (наприклад, зміна місця роботи або розмова із керівництвом).
- «The Girls with Impact» - це програма віртуального наставництва для дівчат, які пройшли онлайн-курс бізнес-академії з підприємництва для старшокласників. Під час занять дівчата переходять від ідеї до створення бізнес-плану для бізнесу, некомерційних організацій чи підприємств.

- Проект «MicroMentor» поєднує власників малого бізнесу з бізнес-наставниками, які можуть надавати консультації щодо бізнес ідей та стратегій ведення бізнесу.

- IMAlive - це мережа онлайн-кризисних центрів в реальному часі, де інтернет-волонтери здійснюють кризисне консультування.

- «Sidelines» - некомерційна організація, яка знаходиться у США, що надає міжнародну підтримку жінкам та їх сім'ям, які переживають складну вагітність та передчасні пологи. Значну частину цієї підтримки надають онлайн-волонтери, які самі пережили ускладнену вагітність та передчасні пологи [23].

Висновки. Таким чином, волонтерська діяльність надає широкі можливості для молоді для самореалізації та для розвитку необхідних навичок. У той самий час волонтери можуть сприяти та бути частиною забезпечення соціальної безпеки України. Проте для отримання позитивних результатів, держава повинна створювати належні умови для розвитку та пропагування волонтерської діяльності. Таким чином, для того, щоб забезпечувати соціальну безпеку в Україні потрібно:

- мотивувати та заохочувати молодь бути соціально активною та брати участь у волонтерській діяльності. Без мотивації та внутрішнього бажання залучення молоді до такої діяльності може бути епізодичним, недовготривалим та протиріччю одній з ключових умов волонтерства – добровільності. Розвитку мотивації можуть сприяти отримання сертифікатів, які може отримати молодь під час проходження волонтерської діяльності; нова та цікава сфера для волонтерства; отримання корисного досвіду під час волонтерської діяльності; умова вступу на певну програму, безоплатні програми волонтерського обміну між регіонами тощо. У кризові періоди або у випадку стихійних лих держава одразу зможе розраховувати на допомогу волонтерів.

- формувати ставлення до волонтерів та такої діяльності зі сторони організаторів та держави не як до безоплатної праці та безплатних робітників, а як до важливого ресурсу, який потрібно берегти, розвивати та підтримувати доступними наявними способами. Такий підхід дозволить сформувати у суспільстві поважне

ставлення як до волонтерів так і до самої волонтерської діяльності. Це може бути щорічні конкурси «Волонтер року», відеосюжети про волонтерську діяльність, проведення загальнонаціональних акцій із залученням волонтерів тощо.

- розвивати та підтримувати різні форми волонтерства як оффлайн так і онлайн. По-перше, у такий спосіб всі бажаючі зможуть займатися тим видом діяльності, який б відповідав потребам особистості, її віковим та часовим можливостям. По-друге, розвивати медіаграмотність волонтерів (та всього населення) для протистояння сучасним Інтернет загрозам. По-третє, сприяти розвитку нових методів та платформ для залученні волонтерів онлайн та координації їх роботи в Інтернет середовищі (це може допомогти як під час виявлення недостовірної інформації так і для координування зусилля волонтерів під час ліквідації наслідків стихійних лих та катастроф, наприклад).

- готувати та залучати дітей та молодь до волонтерської діяльності з раннього віку. Чим раніше діти та молодь будуть залучені до волонтерських проєктів, тиш швидше може бути сформована відповідна життєва позиція та світогляд, який може сприяти подальшій участі особи у волонтерській діяльності протягом життя. Програми з волонтерства для дітей можуть включати висадку дерев та квітів, прибирання території, допомогу тваринам, допомогу нужденним, лагодження різних об'єктів, необхідних для дітей (пісочниці, дитячі майданчики) тощо.

- надавати можливості для волонтерства у різні вікові періоди та протягом всього життя. У залежності від віку можуть бути різні мотиваційні фактори для участі у волонтерській діяльності. Наприклад, люди пенсійного віку у такий спосіб можуть розширювати коло спілкування, ділитися набутими знаннями та досвідом з більш молодшими учасниками тощо. Зазначена умова може забезпечити непереривність волонтерської діяльності для особистості. У такий спосіб людина має можливість бути соціально активним та займатися самореалізацією протягом всього життя, що буде мати позитивні наслідки як для її емоційно-психологічного та фізичного стану, так і для соціальної безпеки країни.

Volunteering can be done physically or online, depending on the needs of the situation and the capabilities of the volunteers themselves. The role of volunteers in dealing with the consequences of natural disasters, emergencies, etc. is important.

However, in order to obtain positive results, the state must create appropriate conditions for the development and promotion of volunteering. Volunteers can help ensure Ukraine's social security when the "participation climate" in the country is created, when volunteering and charitable organizations are promoted and supported in various formats, namely: motivating and encouraging young people to be socially active and participate in volunteering; to form the state attitude to volunteers and such activities not as unpaid work and free workers, but as an important resource that needs to be preserved, developed and maintained in available ways; develop and support various forms of volunteering both offline and online; prepare and involve children and youth in volunteering from an early age; provide opportunities for volunteering at different ages and throughout life.

Further research and thorough analysis requires the possibility of involving other categories of people than children and youth in volunteering, as well as the use of all opportunities for online volunteering and its promotion to ensure the social security of the state.

Key words: *volunteer, volunteer activity, state, youth, social security.*

Received: 13.01.22

References

1. Buduyemo Ukrayinu Razom. (n.d.) [Let's build Ukraine together]. Retrieved from: <https://bur.lef.org.ua> – Nazva z ekrana. [in Ukrainian].
2. Hromadyans'ke suspil'stvo v Ukrayini: pohlyad hromadyan (2019) [Civil society in Ukraine: the view of citizens] // Fond «Demokratychni initsiatyvy» imeni Il'ka Kucheriva spil'nota z Kyyivs'kym mizhnarodnym instytutom sotsiologiyi. Retrieved from: <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-v-ukraini-poglyad-gromadyan> [in Ukrainian].

3. Deyaki pytannya realizatsiyi proham «Zzhivannya krayiny – proekt mobil'nosti molodi». . Ministerstvo kul'tury, molodi ta sportu Ukrainy. 24.02.2020 [Some issues of the program "Stitching the country - a project of youth mobility"]. Retrieved from: <https://mkip.gov.ua/content/gromadske-obgovorennya-proektu-postanovi-kabinetu-ministriv-ukraini-deyaki-pitannya-realizacii-programi-zshivannya-kraini--proekt-mobilnosti-molodi.html> [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy «Pro volonters'ku diyal'nist'» [Law of Ukraine "On Volunteering"] // Holos Ukrainy vid 14.05.2011 № 86. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3236-17> [in Ukrainian].

5. Katsprovich M., Borovets'ka B. (2014). Dovidnyk z e-volonterstva. [Handbook of e-volunteering]. Khoroshyy merezhevyy fond. Retrieved from: <http://e-volunteering.eu/wp-content/uploads/2014/12/dovidnik-z-ewolontierstwa.pdf> [in Ukrainian].

6. Konstytutsiya Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR // Verkhovna Rada Ukrainy. - Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

7. Molod Ukrainy – 2017. Rezul'taty sotsiolohichnoho doslidzhennya (2017). [Youth of Ukraine – 2017. Results of sociological research]. – Ternopil: TOV «Terno-hraf», 72 p. [in Ukrainian].

8. Palahnyuk YU., Faychuk O., Kostyeva T. (2019). Osoblyvosti sotsial'noyi aktyvnosti molodi Ukrainy v umovakh yevrointehratsiyi [Features of social activity of youth of Ukraine in the conditions of European integration] / YU.V. V. Palahnyuk, O. L. Faychuk, T. B. Kostyeva. // Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya i mistsevoho samovryaduvannya. Vol. 2. - Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2019_2_19. [in Ukrainian].

9. Surhova S. YU. (2020). Student's'ka molod'–rushyina syla suchasnoho ukrayins'koho suspil'stva [Student youth is the driving force of modern Ukrainian society] / S. YU. Surhova // Ol'viys'ky forum – 2020 : stratehiyi krayiny Prychornomors'koho rehionu v heopolitychnomu prostori : XIV Mizhnar. nauk. konf. m. Mykolayiv : prohrama ta tezy : II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. 4 chervnya 2020 r., «Zaluchennya patriotychno aktyvnoyi molodi do rozvytku hromadyans'koho suspil'stva yak chynnyk sotsial'noyi bezpeky Ukrainy» / Chornom. nats. un-t im. Petra Mohyly. – Mykolayiv : Vyd-vo CHNU im. Petra

Mohyly. 184 p. – s. 53-56. [in Ukrainian].

10. Stan ta perspektyvy sotsial'noyi bezpeky v Ukrayini: ekspertni otsinky (2018). [Status and prospects of social security in Ukraine: expert assessments] : monohrafiya / O.V. F. Novikova, O. H. Sydoruk, O. V. Pan'kova [ta in.] / L'vivs'kyy rehional'nyy instytut derzhavnoho upravlinnya NADU; NAN Ukrayiny, Instytut ekonomiky promyslovosti . — K. ; L'viv : LRIDU NADU, 184 p. – p.65 [in Ukrainian].

11. Ukrayins'ke pokolinnya Z: tsinnosti ta oriyentyry (2017). [Ukrainian Generation Z: values and guidelines] / Red. Zarembo K. // Fond im. Fridrikha Eberta. Retrieved from: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf [in Ukrainian].

12. Tsinnosti ukrayins'koyi molodi – 2016. (2016). [Values of Ukrainian youth – 2016] // Ministerstvo molodi ta sportu Ukrayiny. – K.: 2016. – Retrieved from: http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/24/Infografika_Doslidjennya.pdf – Nazva z ekrana. [in Ukrainian].

13. A plan of action (2019). Synthesis report on integrating volunteering into the 2030 agenda in the United Nations Economic and Social Commission for Western Asia region. United Nations Volunteers. – Retrieved from: https://www.unv.org/sites/default/files/ESCWA_final_www.pdf [in English].

14. Cravens J., Stewart J. (2014). Internet-mediated Volunteering in the EU: Its history, prevalence, and approaches and how it relates to employability and social inclusion. Publications Office of the European Union. – Retrieved from: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/internet-mediated-volunteering-eu-its-history-prevalence-and-approaches-and-how-it-relates> [in English].

15. Fernandez L. S., Barbera J. A., & Van D. J. R. (2006). Spontaneous volunteer response to disasters: The benefits and consequences of good intentions // *Journal of Emergency Management*. Vol 4 (5). – P. 57-68 [in English].

16. Hustinx, L. (2014). Volunteering in a hybrid institutional and organizational environment: An emerging research agenda. In M. Freise & T. Hallmann (Eds.), *Modernizing Democracy*. New York: Springer. p.99-110. [in English].

17. Kostakos V., Rogstadius J., & Teixeira C. (2013). *An Introduction for System Developers to Volunteer Roles in Crisis Response and Recovery*.

Proceedings of the 10th International ISCRAM Conference – Baden-Baden, Germany, May 2013. [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.iscramlive.org/ISCRAM2013/SCRAM2013_proceedings_web.pdf [in English].

18. Managing Walk-In Disaster Volunteers Participant Guide. Justice Institute of British Columbia. Emergency Management Division. 2015. Retrieved: <https://www.mapleridge.ca/DocumentCenter/View/6940/Managing-Walk-in-Disaster-Volunteers--Participant-Manual?bidId=> [in English].

19. Overgaard C. (2019). Rethinking Volunteering as a Form of Unpaid Work // Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly. Vol. 48(1). – p.128–145 [in English].

20. Parish A., Heath J., Hassan M. (2001). Changing the face of social services – volunteers adding value in service delivery / The National Center for Volunteering. - London, UK. 71 p. [in English].

21. Statistics on volunteer work. International Labour Organization (ILO). 2021. Retrieved: <https://ilostat.ilo.org/topics/volunteer-work/#> [in English].

22. Virtual Volunteer Opportunities. Points of Light. Retrieved from: <https://www.pointsoflight.org/virtual-volunteering-opportunities/> [in English].

23. Whittaker J., McLennan B. & Handmer J. A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges // International Journal of Disaster Risk Reduction. – 2015. - Vol. 13. – P. 358-368. [in English].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Сай Дмитро Вікторович: Чорноморський національний університет імені Петра Могили: вул. 68 десантників, 10, м. Миколаїв, 54003, Україна.

Dmytro Say: Petro Mohyla Black Sea National University, 68 Desantnykiv str. 10, Mykolaiv, 54003, Ukraine

ORCID.ORG/ 0000-0002-0459-7030

E-mail: dmytro.say@chmnu.edu.ua

Малиновська Наталя Леонідівна: Чорноморський національний університет імені Петра Могили: вул. 68 десантників, 10, м. Миколаїв, 54003, Україна.

Natalia Malynovska: Petro Mohyla Black Sea National University, 68 Desantnykiv str. 10, Mykolaiv, 54003, Ukraine

ORCID.ORG/ 0000-0003-0861-603X

E-mail: Natalia.Malynovska@chmnu.edu.ua